

سیاست و حکومت
در سیره امام رضا علیه السلام

دکتر جلال درخشه
سید محمد مهدی حسینی فائق

سرشناسه : درخشه، جلال، ۱۳۳۲
 عنوان: امام پدیدآور : سیاست و حکومت در سیره امام رضا علیه السلام/ جلال درخشه، سیدمحمد مهدی حسینی فائق.
 مشخصات نشر : تهران: بنیاد فرهنگی هنری امام رضا (ع)، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۱۶ ص.
 شابک : 978-600-93665-2-1
 پاداش : فهرست فهرست
 موضوع : کتبنامه: ص ۳۰۹ - ۲۱۵
 شناسه انزوده : علمی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۹۱۵۳ - ۳۰۳ - -- سیاست و حکومت
 رده بندی دکنده : حسینی فائق، سید محمد مهدی، ۱۳۴۲ -
 رده بندی دیوین : ۱۳۹۱ ۲۳۵/۲۳۵ BP۲۷/TQ
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۹۷/۹۵۷
 ۳۰۷۷۱۵

بنیاد فرهنگی هنری امام رضا (ع)

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سیاست و حکومت در سیره امام رضا علیه السلام

نویسنده: دکتر جلال درخشه

سیدمحمد مهدی حسینی فائق

ویراستار: دکتر علی شریفی

صفحه آرای: مجید اکبرزاده

ناشر: بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا علیه السلام

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۶۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۰۹
فصل نخست: کلیات	۱۳
مقدمه	۱۵
۱- تعریف مفاهیم	۲۰
۱-۱- سیاست	۲۰
۲-۱- سیره سیاسی	۲۲
۱-۲-۱- اندیشه امام علیه السلام	۲۴
۲- ضرورت تحقیق	۲۶
۳- چهارچوب نظری، فرضیه‌ها یا ابعداد پژوهش	۲۷
۴- روش تحقیق و شیوه گردآوری اطلاعات	۲۸
۵- نقاط تمرکز تحقیق (موضوعی، مکانی، زمانی)	۲۸
فصل دوم: بررسی وضعیت سیاسی - تاریخی دوران امام رضا علیه السلام	۲۹
شرایط تاریخی روی کار آمدن عباسیان	۳۱
مقدمه: اضمحلال امویان و به قدرت رسیدن عباسیان	۳۱
۱- زمینه‌ها و شرایط روی کار آمدن عباسیان	۳۲
۱-۱- ضعف امویان	۳۲
۱-۱-۱- عوامل داخلی - ضعف داخلی و سیاست‌های نادرست	۳۳
۱-۱-۱- نژادگرایی و انحصارطلبی	۳۳
۱-۱-۲- انحرافات عقیدتی	۳۴
۱-۱-۳- نظام دو ولیعهدی	۳۵
۱-۱-۴- درگیری‌های قبیله‌ای	۳۵
۱-۲-۱- عوامل بیرونی	۳۵
۱-۲-۲-۱- جنبش‌ها و قیام‌های اعتراضی	۳۵
۲- روی کار آمدن عباسیان و خلفای عباسی	۳۷
۱-۲- پیشینه عباسیان (از عباس؛ عموی پیامبر صلی الله علیه و آله تا مأمون)	۳۸
۱-۱-۲- عباس بن عبدالمطلب	۳۸
۲-۱-۲- عبدالله بن عباس (پسر عباس بن عبدالمطلب)	۳۸
۳-۱-۲- ابو عبدالله محمد (محمد بن علی)	۳۹
۴-۱-۲- ابواسحاق ابراهیم (ابراهیم امام)	۴۱

۴۲	۵-۱-۲- ابوالعباس سفاح
۴۴	۶-۱-۲- عبدالله ابوجعفر منصور
۴۵	۷-۱-۲- ابوعبدالله محمد مهدی
۴۶	۸-۱-۲- ابومحمد موسی هادی (۱۶۹-۱۷۰)
۴۷	۹-۱-۲- هارون الرشید (۱۷۰-۱۹۳)
۵۰	۱۰-۱-۲- امین (۱۹۳-۱۹۸)
۵۰	۱۱-۱-۲- مأمون (۱۹۸-۲۱۸)
۵۱	به قدرت رسیدن عباسیان
۵۲	۳- مراحل به قدرت رسیدن عباسیان
۵۴	۱-۳- نخست- مرحله سرّی و مخفیانه
۵۵	۲-۳- دوم- مرحله مبارزه نظامی و آشکار
۵۶	۴- ابزارهای عباسیان در کسب و حفظ قدرت
۵۶	۱-۴- کسب مشروعیت
۵۸	۲-۴- مشروعیت عباسیان پیش از رسیدن به خلافت
۵۸	۱-۲-۴- فراخوانی به سوی خاندان پانجمین
۵۹	۳-۴- مشروعیت عباسیان پس از رسیدن به خلافت
۵۹	۱-۳-۴- انتقال خلافت از علویان به عباسیان
۶۱	۲-۳-۴- استفاده از احادیث، روایات و اصل مهادت
۶۴	۳-۳-۴- تحریف و جعل مبانی مشروعیت خلافت
۶۷	۴-۴- استفاده از تشکیلات مخفی
۶۷	۱-۴-۴- دلایل شکل گیری تشکیلات مخفی عباسیان
۶۸	۲-۴-۴- دامنه جغرافیایی تشکیلات مخفی
۶۹	۳-۴-۴- ساختار تشکیلات مخفی
۷۱	۴-۴-۴- دستورات تشکیلاتی
۷۱	الف- دستورات تشکیلاتی عمومی (شعارهای تبلیغی)
۷۲	ب- دستورات تشکیلاتی محرمانه
۷۳	۵- جمع بندی
۷۷	فصل سوم: شیعیان در زمان عباسیان
۷۹	۱- اعتراضات و جنبش های شیعیان
۸۲	۱-۱- قیام محمد بن عبدالله بن حسن (نفس زکیه)
۸۵	۲-۱- قیام ابراهیم بن عبدالله
۸۷	مواضع سیاسی امام صادق (ع)
۹۹	۱-۳- قیام حسین بن علی بن حسن (سال ۱۶۹- زمان هادی)
۱۰۱	مواضع سیاسی امام موسی کاظم (ع)
۱۰۲	الف- موضع امام کاظم (ع) در قیام حسین بن علی (شهید فخر)

ب- ماجرای فدک.....	۱۰۳
ج- منع همکاری با حکومت طاغوت.....	۱۰۴
فصل چهارم: شرایط اجتماعی سیاسی مذهبی دوره امام رضا علیه السلام	۱۰۹
مقدمه.....	۱۱۱
۱- شرایط عقیدتی و مذهبی.....	۱۱۲
۱-۱- گرایش‌ها و فرقه‌های شیعیان در زمان امام رضا.....	۱۱۲
۱-۲- علت بروز گرایش‌ها و انشعاب‌های مختلف در شیعیان.....	۱۱۵
۱-۳- فرقه‌های شیعیان پیش از امام رضا علیه السلام	۱۱۶
۱-۴- فرقه‌های شیعیان در زمان امام رضا علیه السلام	۱۱۸
۲- شرایط اجتماعی سیاسی در زمان هارون.....	۱۲۰
۱-۲- سقوط خاندان برمک.....	۱۲۰
۲-۲- وضعیت فکری، عقیدتی و اخلاقی.....	۱۲۲
۳-۲- وضعیت سیاسی.....	۱۲۳
۳- امام رضا علیه السلام در دوره هارون الرشید.....	۱۲۴
۴- امام رضا علیه السلام در زمان امین.....	۱۲۸
۵- مواضع سیاسی امام رضا علیه السلام تا پیش از ولایت عهدی.....	۱۲۹
۱-۵- مقابله با انحرافات و انجام اصلاحات فکری و دینی.....	۱۳۰
۲-۵- اصلاحات اقتصادی.....	۱۳۳
۶- امام به عنوان الگو و اسوه حسنه.....	۱۳۴
فصل پنجم: ولایت‌عهدی امام رضا علیه السلام	۱۳۵
مقدمه.....	۱۳۷
۱- زمینه‌های طرح مسئله ولایت عهدی.....	۱۳۸
۱-۱- قیام‌ها و حرکت‌های علویان.....	۱۳۸
۱-۲- ضعف سیاسی اجتماعی حکومت مأمون.....	۱۳۹
۲- موضع امام در برابر قیام‌های علویان.....	۱۴۲
۳- اقدامات مأمون در بحث ولایت عهدی.....	۱۴۳
۱-۳- تظاهر به تشیع.....	۱۴۳
۲-۳- ولایت عهدی امام رضا علیه السلام	۱۴۵
۴- ولایت عهدی و مواضع امام رضا علیه السلام	۱۴۸
۵- اهداف و اقدامات مأمون از پیشنهاد ولایت عهدی به امام رضا علیه السلام	۱۵۲
۱-۵- توجیهات مأمون در پیشنهاد ولایت عهدی.....	۱۵۲
۲-۵- اهداف واقعی مأمون در پیشنهاد ولایت عهدی.....	۱۵۲
جلب عواطف و احساسات عمومی در جهت تثبیت جایگاه خلافت.....	۱۵۴
۶- جمع بندی.....	۱۵۷

فصل ششم: اصول تفکر سیاسی امام رضا (ع).....	۱۶۱
۱- امام رضا (ع) در عرصه سیاست.....	۱۶۳
۱-۱- بررسی مورد نخست- سکوت و مدارا با خلافت عباسی.....	۱۶۴
۱-۲- بررسی مورد دوم- تلاش برای به دست گیری حکومت و قیام علیه دستگاه خلافت عباسی.....	۱۶۵
۱-۳- بررسی مورد سوم- اتخاذ مواضع هوشمندانه سیاسی و ادامه مسیر راهبردی امامت با توجه به مقتضیات خاص زمانی و مکانی.....	۱۷۰
۲- اصول تفکر سیاسی امام رضا (ع).....	۱۷۱
۱-۲- بیان صریح حق امامت و ولایت.....	۱۷۱
۱-۱-۲- نظریه امامت.....	۱۷۱
۲-۱-۲- ضرورت وجود امام.....	۱۷۴
۳-۱-۲- جایگاه امامت در اندیشه سیاسی امام رضا (ع).....	۱۷۵
۴-۱-۲- ویژگی‌های امام.....	۱۷۷
الف- علم امام.....	۱۷۷
ب- عصمت امام.....	۱۷۸
۵-۱-۲- موضع امام رضا (ع) درباره مقام امامت.....	۱۷۹
۱-۵-۱-۲- تعیین مصداق اولی الامر.....	۱۷۹
۲-۵-۱-۲- صفات، ویژگی‌های امام (ع) و ولایت امام.....	۱۸۰
۳-۵-۱-۲- ضرورت نصب امام به طور خاص.....	۱۸۰
۴-۵-۱-۲- ضرورت اطاعت از امام.....	۱۸۱
۲-۲- مخالفت و مقابله با حکومت طاغوت.....	۱۸۲
۱-۲-۲- مواضع منفی امام رضا (ع) در مقابل مأمون.....	۱۸۶
۳-۲- گسترش معارف اهل بیت (ع) و انقلاب و اصلاحات فکری و عقیدتی امام رضا (ع).....	۱۸۸
۱-۳-۲- بهره‌گیری از مناظره.....	۱۹۰
۲-۳-۲- تربیت شاگردان.....	۱۹۱
۳- ملاحظات عملی در سیره سیاسی امام رضا (ع).....	۱۹۳
۱-۳- اصل تقیه.....	۱۹۴
۲-۳- مصلحت در قبول ولایت عهدی.....	۱۹۶
۳-۳- نحوه تعامل با حکومت جائز از نظر امام رضا (ع).....	۱۹۷
۱-۳-۳- نفی مطلق حاکمیت طاغوت.....	۱۹۹
۲-۳-۳- ملاحظات همکاری با طاغوت.....	۲۰۰
الف- عدم همکاری مطلق در برخی امور.....	۲۰۰
۴- جمع بندی.....	۲۰۵
منابع.....	۲۰۹

مقدمه

جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام همه ساله به مناسبت میلاد با سعادت و سراسر نور عالم آل محمد صلی الله علیه و آله حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام و کرمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در «دهه کرامت» (از یکم تا یازدهم ذی‌القعدة) به همت مردم ولایتدار و مسئولان خدوم در داخل و خارج از کشور به شکل با شکوهی برگزار می‌شود.

جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام از این جهت اهمیت مضاعف می‌یابد که همه ساله اندیشمندان، پژوهشگران، هنرمندان و در یک کلام «پدیدآورندگان آثار فاخر رضوی» با خلق آثار فاخر و ارزنده، زمینه ترویج بیش از پیش فرهنگ، سیره و معارف رضوی را در یک فضای معنوی فراهم می‌نمایند.

برنامه‌های موضوعی

برنامه‌های موضوعی تعریف شده در جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام شامل آن دسته از برنامه‌هایی می‌شود که در موضوعات فرهنگی، هنری، سینمایی، مطبوعاتی و رسانه‌های دیجیتال به صورت مسابقه و در یک رقابت سالم و سازنده در این جشنواره به آن‌ها پرداخته می‌شود آن چنانکه در حال حاضر ۵۲ شاخه از جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام به این موضوعات اختصاص دارد.

همایش‌ها

همایش‌های علمی و پژوهشی جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام که عمدتاً از طریق دانشگاه‌ها و مراکز علمی و فرهنگی انجام می‌شود زیر نظر اعضاء هیئت علمی به تولید مقالات و آثار پژوهشی در زمینه فرهنگ و معارف رضوی پرداخته می‌شود که هجده شاخه از جشنواره بین‌المللی امام رضا علیه السلام با موضوعات علمی و پژوهشی انجام می‌گردد.

امور بین الملل

برنامه‌های تعریف شده برای خارج از کشور در جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) با بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی-فرهنگی اندیشمندان و دانشمندان جهان و همچنین مشارکت ارادتمندان هشتمین اختر تابناک آسمان امامت و ولایت در اقصی نقاط جهان با رویکرد علمی، پژوهشی، فرهنگی و هنری برگزار می‌گردد. محوریت این بخش با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و همکاری نهادهای فرهنگی مرتبط با خارج از کشور می‌باشد.

برنامه‌های عمومی

سازماندهی برنامه‌های عمومی جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) با ایجاد فرصت‌های معنوی «دهه کرامت» در سراسر کشور اعم از شهر و روستا در قالب جشن‌های مردمی و خصوصاً بزرگداشت قدمگاه‌های حضرت در مسیر هجرت تاریخی امام رضا (ع) از مدینه به مرو و همچنین پاسداشت امامزادگان و بقاع و اماکن متبرکه در قالب جشن‌های مردمی «دهه کرامت» پیش‌بینی می‌شود.

انتشارات

کتاب حاضر تحت عنوان «سیاست و حکومت در سیره امام رضا (ع)» یکی از تولیدات جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) می‌باشد که توسط جناب آقای دکتر جلال درخشه و جناب آقای سید محمد مهدی حسینی فائق با قلمی شیوا و علمی به رشته تحریر درآمده است.

محور اصلی این پژوهش توصیف و استخراج مبانی و اصول اندیشه سیاسی امام رضا (ع) است و اینکه تطبیق اصول و به کارگیری آن‌ها در شرایط مختلف زمانی و مکانی چگونه صورت می‌گیرد و اصولی مانند امامت و رهبری در جامعه اسلامی، شناسایی حکومت و حکام حق و باطل، تکلیف مردم در زمان حکومت جور، اصول ثابت و متغیر در اندیشه سیاسی شیعه و ... مورد بررسی قرار گرفته و در ضمن به زندگانی و اندیشه حضرت امام رضا (ع) از ولادت تا شهادت می‌پردازد.

این کتاب با نظارت پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات توسط بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (ع) که زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فعالیت می‌نماید چاپ و انتشار می‌یابد تا انشاء... مورد استفاده عموم مردم و صاحب‌نظران و عاشقان و شیفتگان آن امام همام قرار گیرد.

بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (ع)

مقدمه پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

بی شک حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، سبط خاتم الانبیاء والمرسلین (علیه السلام)، فرزند فاطمه و یادگار امیرالمؤمنین (علیه السلام) - در ایران اسلامی، افزون بر آن که حجت خدا و امام و وصی رسول خدا - (علیه السلام) - است، بزرگ ترین پدیده فرهنگی در ایران اسلامی است چه آن که میلیون ها نفر در سرتاسر این سرزمین پهناور هر سال از سر عشق و شوق به زیارتش می شتابند و از ژرفای جان به ایشان عشق می ورزند.

یکی از ابتکارهای بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (علیه السلام) در برگزاری جشنواره بین المللی امام رضا (علیه السلام) آن است که پژوهش های بنیادی، ماندگار و مؤثری را در برنامه های خود گنجانیده است؛ بسیار خوشنودم که این طرح های ارزشمند به همت محققان این پژوهشگاه انجام می شود؛ یکی از این طرح ها «سیاست و حکومت در سیره امام رضا (علیه السلام)» است که با نظارت علمی پژوهشکده مطالعات دینی فرهنگ در این پژوهشگاه به فرجام رسیده است. در این جا بر خود لازم می دانم از ناظر محترم طرح جناب آقای دکتر سید محمدرضا احمدی طباطبایی، همکارانم در این پژوهشکده و جری محترم طرح تشکر کرده و از فرهیختگان و شیفتگان معارف رضوی (علیه السلام) بخواهم از سر لطف ما را مشمول پیشنهادهای علمی شان بگردانند.

یحیی طالبیان

رئیس پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات